

ACC. N:R M. 10484:1-52.

Landskap: Småland

Upptecknat av: H. J. Nilsson

Härad: Östra

Adress: Marianneklund

Socken: Kräkshult

Berättat av: egna minnen

Uppteckningsår: 1947

Född år 1865 i Kräkshult

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jordbrukets biverksamhet.

s. 1-52.

Lu F 61.

Hantverk: hästskottelverkning

s. 24.

vagnmakari.

s. 31.

Reänsidas med jorðbruker så var
det många bönder som skaffade sig lite
bisnärning, och då var det många som
tillgreps Handtverket, Ty dom Reänsje hadde
velit i hantverkslära förat, så det fanns
lite järkundskap, och därför så var det
gott att kunna något. Jag var personligen
bekant med två Handtverkare som blev
Bönder, vid sidan om sitt hantverk, men
för dem gick det dåligt. Den ene var
Skötsnickare i den andre Skomakare,
Snickaren ägnade sig åt jorðbruket i hadde
pojkar som vänta Till, i Skomakaren ville
hålla sig vid sin läst efter blott ett
par år så måste han sälja gårdens
halft ranskött, men snickaren behöll
sin Till sin död, beroende på att hans
pojkar arbetade på gårderna, Skomakaren
hadde endast flickor.

Det lilla dåliga landtbruget gav
inga kontanta kapital, ty det var som
sagt förlitligt så dom odlade till lite
barje, men detta lemnade inget utan
det kom på granntiden och deras så
måste dom söka sig lite bisättning
med vad dom kunde, och därför
så blev många bönder handverkare
men endast för sina egna behov
Det byggdes t. ex. en smedja eller
två i barje by, i där förjädigade
dom lite smälsande så gott dom kunde
andra äter fästade med korgar och
larssele, andra slöjdade sin redskap
men för detta sätt arbete blev det
inga kontanter, men så slapp dom
i köpa dessa spelgjorda varor
men somliga kansje sålde någon korg

eller ett kessel till sin granne eller
tog det med till marknaden på
hösten ä på så sätt fick någon
krona för öfrigt minns jag ej att
någon bonde eller lantbrukare idkade
handtverksalster till försäljning, och
der till inga köpare, ty det fanns så
gott om handtverkare på den tiden
så det hadde ej gått för en bonde
att göra någon omsättning.

Lantbrukaren måste också ta
sin näring från gården ä jorden
hans bästa inkomst fast att även den
var nåt många gånger, så var det
att odla lin eller (lön) som det också
 kallades, ty linberedningen var då
allmän både på Torp och gårdar.
Ty det behövdes kläder ä linne

4
i vårt enda hus och familj, Bön-
=derne sådde mycket lin i allmänhet,
ty det var den enda produkten som
kunde sälja för att få lite pengar
för vintern. Bönderna hade hade
sin skog att ta till hjälp genom körning
som kolade och körde kolarna till bruket
(järnbruket) men fick dåligt betalt
ty vissa gånger fick man ej mer än
3.4 kronor lasten (12. Tunner alltså)
det var endast betalt för arbete i
körning, för veden eller skogen blev
det ingenting, i själva transporten gick
sakta i tid så att de lärde att man en-
=last hade oxar att köra med, det
var ej många i en socken som hade
fläst, ty det ansågs att man förlorade
i värde för varje år som gick

5
Så hadde bönderna lite extra förtjänst
genom att plånga Granbark, & sälja
till Garverierna, ty sådana fanns det
både ett & två i varje socken, den
på detta sätt skadade veden holades
sedan den blev Torr, ty det fanns inga
massfabriker att sälja den till, då det
ej fanns någon järnväg eller kommunika-
tioner på Trakten, järnvägen till Kom-
först 1873. på denna Trakt sedan
blev det bättre på alla områden, ty
bönderna kunde lagra ihop, tigg - smör
ost - lin - skinn - lunder m m & resa
med Tåget till Staden & där göra sin
försäljning. Nu började bönderna alltmer
ägna sig åt landtbruket, dom uppfödde
bland annat smägrisar & reste till staden
och sålde, hadde dom handslöjd sålde de
också.

De arbeten som bedrens som bindning
var nog Småde och stöjd, av sådana
som hade intresse i anlag för sådant
arbete, men det var ej allmänt, att bedrens
stöjd fördrades utgumma, var det ej rum i
i storstugan så stod dom ute på lagan
eller i en foderlada om sådan fanns. Torrn
Tillverkningen var ju för hans eget behov.
Smådet var mera för allmänheten, om
han hade tid därtill för sitt eget jord-
bruk, ty han kunde ej stå i arbete för
andra då hans egen såd i hö skulle
skördas eller var torr för inkörning.
Ett någon skotsam jordbrukare var
någon kompatant Lissmed är ockkänt
ty detta arbete fördrade två kraftiga
arbetare och fick ej göras något uppehåll,
jag minns ej någons bonde som var lissmed,

men än en, ä det var Hallberg Petter
ägar Östra härads, ^{han} isen hadde gården bort
eränderad till en annan, ä derav så fick
han fullt äga sig åt yrket. En annan
bonde som sysslade med snide var en
Fabian Nilsson i Ökna socken Östra
härads, han var blott reparationssmed
men han hadde Tre pojkar, och två
av dem skötte gårdsarbetet, ä den tredje
var biträde i smedjan. Denna lilla
gård var så stembunden ä dålig så den
kunde ej försörja familjen som var 5.
personer, förutom att det var linäring
detta var så sent som 1828.

De lundbrukare som ej kunde något
yrke, som sysslade med tjärbränning
och byggnadsarbete vis tid på året,
som skrädde eller bilade timme till hús.

En annan binärning var slakt, det var alltid vissa personer till detta arbete en annan binärning var att gå i bygden som viltvårdare i bota kreatur, och en militärsjukvårdare gick omkring som docktor, en bonde i Träskhult Jöhanne Marknsson Swenstorp, gick dagligen kring i byarna och sålde medesin för både folk och gå, han knegade av bar sin tunga träda på ryggen. Det luktade jodansfullt där han kom in i en stuga och öppnade sin medesinlada, där ende i byn kända Träskhult som hadde läst, var Jöhanne Jönsson, han körde ett par gånger i månaden den s. med långa vägen till Eskerhamn och köpte ett par tunnor salt Strömsung som han sedan sålde ut när han kom hem. I bortlass hadde han ett par plank eller

bräder, samt fågel & flarar - ost lin-skinn
- vävnader etc. här med sådana varor gjorde
han bytte med sill - salt - färg, kaffe & sockar
och sådana varor som behövdes i hemmen
ty det fanns då inga handelsbodar ute på lands
det. En annan bodar i socknen anlade en
liten handelsbodgård och odlade grönsaker
sai köpte han sig en väst & körde den
länga vägen 4 mil till Ekjö Torg & sålde
det, det var på 1880 talet.

Wernjör en landbrukare var lite handts
- erkskunnig, berodde många gånger på
att dom gått i någon handterkslära innan
dom gifte sig & blev jordbrukare.

En annan linväring var Biskötseln, Ty
Bue var allmän väring både för Torpare
och Bonden, men dom fodrade mycket
Tillsyn och oarsvård, både sommar och
vinter.

Bastarbete

En annan berättelse var Bast-
arbete på de gårdar där det växte
Lärnskog. Deras berättelse var Borden
i Metardes Wada i Kråkskults socken
som hade tillfälle att ^{siga} ~~sätta~~ ^{med}
detta arbete, ty pojkarne skötte gär-
den. Jag frågade hur från Basten
och vi sågade mer en stor känd, och
och kapa de den i vassågar sågtocks-
långder, och den kände vi mer den i bänk-
sen, och der skulle den ligga i vattnet
minst ett år, för att barken skulle
riktigt lösas upp. Såsom grenarna
knistades upp och lades i knippen och
lades i vattnet. Då var ett år gått
så tog man upp stockarna och högg
en rand genom barken från ända till
ända.

11
och nu gick det lätt att tuta av baska
men. men delade den i flera långa
skivor för att kunna springa den
Nu gick det att på insidan dela söm-
der den i hur fina band som helst.
och den blev nu så långa som stocken
varit, och likaså av grenarna.

Med använde vi bosten till: gå: då
mycket som vi gjorde, vi spann rep
och tennar, och snören, och plötade krokar,
och mycket andra små arbeten, och tillning
till järnkujärden, och en stor del färga-
de mer till mattor, och då blev starka
och granna golvmattor. Men det tog
tid att sitta och springa (dela) i sönder
det och sen skulle det suvas (spinnas)
men! tillägger han, nu är det många
år sedan detta arbete var i bruk.

En annan bisakning var jakten
ty på den var ingen vidare begränsad
tid, och den som fanns efter lekades
alldrig, och villt var också obegränsat
i de stora gamla skogarna, och det
som ej sköts med gevär & bössor så
samlades det, både fågel och hare,
och det som ej användes i hemmen
så såldes det till någon uppköpare
i socknen till billigt pris för att
få en slant, T. ex. en krona för en
fjäder, högst 4:50 för en gammal tuppe
och lika för en hare, & de små
var det 25 öre samma pris på en orke.
Merkillig jagades ej, men i stället
kopphöns som det då gavs god om
jaktens utövades alltid av
både Bonden och Hantverkaren.

Fisken.

Detta bedrens endast för anjjes skull
ty dock för hushållet i så fall, ty
sälja fisk förekom högst sällan,
ty alla kunde gå i fisker sjelva
om dom ville, ty det fanns inga för-
budna fiskeratten vad jag minns
Om någon möjligen fångade åt, så
kunde den möjligen säljas på någon
Präst eller Herrgård.

En annan bönärning för Bönder
Torpare i Backstugesättare var att repa
Änkelår, men här ^{gjordes} gjordägaren sig en
självlag, så att ingen vågade gå
utan hans löfte, och ej då förkän-
kan täckt sitt eget behov. sedan så
fick allmänheten fortsätta. Detta
arbete utfördes av både män & kvinnor.

Binärning av Sågverk i Kvarnar

Det fanns många jordbrukare som hade större eller mindre vattendrag i ar. - bäckar inom sina områden, både enskilda och delade, här byggde dem husbehovskvarnar och sågverk, men vattenförföringen var så liten så den kunde ej hålla driftens gång mer än på våren och hösten, och då endast vid stark nederbörd, men då den lilla dammen var full av vatten så var det att sätta igång om det endast var några timmar på dygnet. Men den hast ändå förmåga sin åid för husbehovet, och så småningom såga några stockar mellan uppdrämsningen. Jag minns en kvarn ej långt från mitt hem, där Bonden förde jeller bar mer en säck såd

Till sin skalltvarn nere i skogen
ä slog in skället på kvarnen ä satte den
igång, ä sedan gick han hem till
gården för annat arbete, ä Kvarnen
fick gå tills vattnet tog slut, då stannade
Kvarnen sjelft. Gården heter
Blåggård i Karlstads socken. Bonden
heter Magnus Jönsson. då han trodde att
Kvarnen stannat så gick han dit ner
ä satte ner stämnet ä lät vattnet
öka på sig till nästa dag. Det som
var målet tog han hem det öfriga fick
vara till sögerna därpå. Men på detta
sätt så malde han ofta både åt sig själv
och grannen. Men blev det kallt vint-
rar så frös vattnet bort, ä då var
det att vänta tills det blev var-
mader, ä gick hans jä hela dagen.

På en annan plats en kilometer från
någon hem var en bäck i plats som
hette vattenlösa, der var en gammal
säg, som kallades för skäpfalsågar, der
var lika dåligt med vatten, så att
så dom dämt upp så kunde dom säga
ett par tre stockar den dagen, i lika
så den andra i samma vatten ett par
kilometer längre neranför vattenlösa
var ett litet fall, här byggde dom
ett verk der dom hyvlade taksticker
och så användes vattnet två gånger,
först vid sägen, och sedan vid hyveln.
Det passade dessa småverk var ganska
försådande men dom måste passa
det lilla vattnet som dom fick i
som dom sparar i köp. Dom fick ju
alltid lite extra betalt för sitt arbete.

som dom utförde för andra än sig sjelfa.

Detta kanske ej kan anses som en binnäsing
men det var i alla fall en idoghet som
var till nytta både för sig sjelfva & andra.

Det var inte girigheten som var drivande
kraften, utan reella behovet att på
ett sätt tillvarata allt som kunde
bidraga till värdigheten. Det var ju inte alla
som hade det dåligt, det fanns ständigt
många som ej behövde någon binnäsing
utan hade det bra ändå, dom hade
bättre gårdar, dom hade liten familj,
dom hade bra hus, dom kanske fått äro
eller på annat sätt god ekonomi & sådant
och dessa förtade ej efter några ansträng-
ande binnäsingar, & dom kunde till och med
läna bort hundra riksdaler till den
färsige grannen men i allmänhet var nog
binnäsing behöfelig.

18
Förutom vad som är nämt så
var det mycket annat som kan räknas
till binnärningen för jordbrukaren. En
del av dem köpte upp stora gästa-
oxar och transporterade dem väglädes
up till storstäderna o sålde dem,
detta gav ganska god förtjänst
fast det tog lång tid.

Samliga höll konventioner i byarna
det gav också några prosant till
närningen. Men när alla dessa har
tagit sin början i den gamla tiden
o obekant, det var säkerligen varit
varit allment under hela 1800-talet
och troligen under föregående århund-
rade. Men då en stor del slutade
då det blev kommunikationerna och skogs-
arbeten började samt skogsodlingar.

Hantverket

Så det som föregående är anført
som binnärning för jordbrukaren är på
Hantverkarens bekräftad, kan man säga
åtminstone största delen, ty det som
var en binnärning för jordbrukaren var
huvudbinnärningen för Hantverkaren.
som han måste genom att Bonden
utförde det sjelf, ty det fanns ingen
särskild Tillverkning utan att det fanns
en praktiserad Hantverkare för den.

Hantverkaren hade ^{en} mycket
littet jordbruk, och det lilla han
i så fall hade, det hade han som
sin binnärning utaför sitt yrke.

Det var ju endast ett potatisland,
eller en kåltäppa. Men det fanns
Hantverkare som hade så mycket

20
jord så att dom hadde en ko, men
så fick hustrun & konstje barnen
sköta huvudparten på det, karlen
måste sköta sitt markverk.

Genom att jordbrukaren smädde sin
lie själ, så förlorade länsmännen en
så Bonden gjorde sin Korg själ så
förlorade Korgmakaren en, genom
sådan blev det ofta lite krångligt
mellan bonden & korgmakaren, jag minns
ett litet exempel härpå från min färs
enklav berättad, En bonde Karl Jönsson
i Heda derborta i byn, han hadde
byggt sig ett svinkhus, så han skulle
sätta upp Lårren så fattades det
gångjärn, han kille ett par gamla bitar
& gick bort i bysmedjan & köpte
till ett par själar, ty han sparade ju

en extra utgift för detta arbete.
Någon tid efteråt så kom bonden
med en gammal utsliten yxa i vilke
ha stötsatt, "jå," jag har inte tid i
dag säger Farmin, o för nästan så
är du ju smed själv. ja lite säger
bonden, men yxan är ju inte van
vid. Tillägger han, jag vill gärna
vara med o så kurr du hårdare en
en yxa, så hjälp mig så jag får
hens den med mig. Ja, lat besöka
sig fast mycket gärna, så yxan var
nästan härferdig, så säger han till
bonden! att han skulle ta ämbaret
o gå ner till brunnen efter kallt
vatten, bonden gick, men under tiden
så hårdade far yxan till stor förtret
för bonden, om hon blev viss vet man
inte.

Såna hantverkare höll sitt gäke högt
det var alltid ett litet konkurrens-
-bat mellan dem som hade samma
gäke, men jag tror att det var värst
mellan gamla smeder, å man ville
ogärna gå in i en andras smedja.

Smedernas Råvara.

Smederna ute på landsbygden hade
det besvärligt med att få sin råvara,
håst gryn och stål, Kol däremot
gick bättre, ty det kolades runt om
i skogarna och priset ganska billigt.
Ty som kunde få gå till någon kolla-
-botten och sätta ut små kol i stycken
ofta kausje alldeles gratis, helst
om kolaren fick ett par supar,
Ty alla små kolen i stycken var kolarens

Då man köpte en läst kol så
fick man dem hemkörda till Smedjan
för samma pris, men med järnet var
det värre. På denna Trakt av häradet
(Östra) hade vi Storebo bruk i Kallmar
län, det var närmast, & dit hadde
vi tre mil, der var Smältugnen och
Stångjärnshammare där smältades och
världes allt gammalt skrotjern och
räktes till stångjern i flera diener
= tröner, det fraktades hem med hästs
= kjutsar, järnet kostade 2 riksdaler
Lispunhet eller $8\frac{1}{2}$ kilo, det var
dålig kvalitet, så att tillverka hästsk
av det var nästan omöjligt, järnet
var vanligtast grövre diener = tröner
såsom $\frac{1}{2}$ tun $\frac{1}{2}$ tun & mera det blev
= näste var 34 fyrkant allt i Tun räknat.

Skulle en lantbrukare ha en vagn
beslagen eller ett kälkdon, så
gick han själv resa till Bruket & köpa
jernet. Smeden skrev då ut en
specifiserad nota, samt mycket hett
kan jag då till så att det blev
överjäm detta köpte smeden genom
öppning på arbetet.

Som jag nu är inne på jernet som
ärovara, så vill jag i en liten enkel
detalj berättas om.

Hästskottillverkning.

Hästskan var ett rätt snittat ar-
bete där det skulle utföras för hand.
Inga hästar lika stora & inga fötter
lika, varken i storlek eller form,
samligen har raka borsväggar & andra
sådant vilken sådana, till skan måste

man alltid taga mätt, då tagningen
gick så till att man tog en trästicka
eller pinne o på den skar man ett notch
på sålans bred o i längd och strälvidd
utså tre notch, men fanns det en sliten
på pater så tog man den till mätt.
Sedan tog man ett stycke stång
- järn o beständ i längd, liksom et $\frac{1}{2}$ tum
längd, uppslårdes och blyades i mitten
till två stänger, här förades en stark
kantlangare att släg man hade man två
stänger i tum $\frac{1}{2}$ tum. Det verktyg man
hörs med liknade en liten gäla, den
var av stål, sjelva eggen var $\frac{1}{2}$ tum
bred, skaftet satt på trären om denna
målset till skaft användes alltid
hasselbark, den höll bäst. Stänger
- var skulder nu användas till den grovare

som skon skulle ha birkar $\frac{3}{4} + \frac{3}{8}$ delar

Det var då alltid vanligt att stråls
hakarna skulle stälsättas, och därför
så klås man stängen något i ändan i
issatte en liten stälskif i vällde det
sedan och samtidigt vek upp en liten
hake i vinklet. Sedan var det att bestämma
skons storlek. Man tog nu en birkel (passar)
i ställde in den efter markets som
var tagit på korvullens bredd på foten
och så satte man birkeln mot den
riktiga haken i tog två längder av
birkelmittet och här kapades den av.
Sedan stälsattes även den ändan i veks
en hake åt samma sida som den förra.

Då han nu var tillräcklad så fröktas
den i ovalform ungefär korvullens
form. Sedan skulle det nedstansas

en sömsänd, på baksidan på skon
denna utfördes med en mycket trubbig
mejsel lik den förra, men med kräft
skär, så att man kunde följa krök-
ningen på skonns form, denna tryck-
tes ner i halva godset av skon.

Nu gjordes en annan nedtryckare för
sömsnets huvud, den var lik de andra
med skaft, men hadde trubbig fyrkantig
spets, denna trycktes ner i den gjorda
randen på fyra ställen på varje sida
i skon, det skulle alltså bli 8 hål i
varje ska, men denna huvudtryckare fick
gå till botten på godset, nu gjorde
man en tredje spetsig genomtryckare
för att med den öppna alla hålen
sedan återstod endast riktning
formning efter måttet samt putning.

Vinterskor Grånskor.

Skulle man förutnunda Håstskor användas till vinterskor, så måste det insättas en stålhake i själva fötten på skon, och den måste vara skärpt i vass för att kugga tag i den hårda isvägen. Här att för en sådan i skon så smidde man till en liten kiltformig bit och slog ner den i skon och vände fast den i skarpte upp den till vass ägg. Och så måste man då skärpa upp de hårda andra hakarna på skon och tre hårdades hårt. Täkappa användes att dräg på den tåden.

Slutligen bör det Observeras att arbetsstycket måste uppglödgas hårt varmt mellan varje arbets tämpa man gjorde, det gick ej att arbeta det kalla.

Sömsmidet

Då jag nu under dagens lopp fått
de 4 stycken hästskorna färdiga, så
var det att smida 3:e st söm till
dem, det var ej heller lätt gjort
av det grova järnet, det var att klyva
sönder hampa slögga räcka för att
få smäcka stänger, ungefär en blyts-
spens grolek. Sömmen måste smidas
mycket smäcka på själva klingan
för att ej spräcka sönder den hårda
hållningen, då den var färdiga, så
måste den beckas (spetsas) väl med
fä för tre håll om udden för att
gå in lätt och rätt, varför ej 4:de
sidan filades till, var därför att
sömmen under inslagningen ej skulle
gå in åt foten utan draga sig utåt.

Som jag ej själv tillverkat här
och ej heller sett dess Tillverkningsom-
^{Tack} stä kan jag ej redogöra här för,
men allt annat som Tillhör det gamla
smidesyrket har jag utfört under 70 år.
Ty jag började redan då jag var 12 år.
Det var då näst att få arbeta i gammalt
järn eller som förut sagt smält-
järn från Storsjö bruk, om valdjernet
var tillkommit som jag ej, men ute
på landsbygden fanns det ej att få.

På 1870. o 1880. talet så fick man
smida alla verktyg till Snäckaren,
men få hem stället var värre, vi skick-
ade bud med någon som åkte upp
till Storsjöderren någon gång, ty
vi hade ingen handlande på vår
Trakt o den förste som kom hade ingen
jernaappar etc.

Wagnmakare yrket.

Att tillverka ett Wagnshjul var nog ett knepigt arbete av all sorts snickeri. Ty i ett hjul fins inga raka linier eller ytor att arbeta på. Barken med såg eller hyvvel, utan alla ytor är krokiga.

Den första förutsättningen vid allt snickeri är att virket råvaran är tørt. Ty annars blir föremålet odueligt. I det första stycket till ett Wagnshjul så är det narvet eller (kubben) den är alltid av björk och seg kvalitete, och av flerårig tårka. Då den nu skall arbetas så skall den först svarvas, längden 9 tum diameten 5.5 tum, efter svarvningen så läggs det 10. härl i den, der skarna

skall sättas, att märka ut dessa
alla ror, och så knepigt får att
få lika avstånd mellan dem, då
hålens är färdiga, så skall Smeden
sätta på två trängar, dessa in till
hålens, för att raset ej skall spricka
då alla skarorna skall slås in.

Under arbetet på hjulet så är det
placerat i en bänk (Kasseld) här för
att kunna vrida på det då man ar-
betar på det. Nu tillagas de ror, skar-
or, dessa skall vara av gott järn, ek
och riktigt torra och lagrade på
av klen eller stök, ej sågade dessa
upparbetas och hyvlas till 2 1/2 tum
grova, Horn eller Kantar, fasas. I
ena ändan av eken göres en Tapp
som Trängt passar med hålen.

i kubbem, skans längd var cirka 9 tus
berende på hjulets blivande diameter.
Då man nu fått alla skarna färdiga
så slog man dem i muret med en
gräa ^{och} man skulle det bli tapp i den
andra ändan, för att få alla lika
så gjorde man ett mått från kretsen
till den blivande Tappen, skenens
ända delades upp i tre delar, den
mellersta delen blev till Tapp, de an-
dra sågades ^{bort} och Tappen rundades till.
Sedan tillagades de 5. lötarna till
ytterkronsen, men först gjordes
en modell för att uttaga rundan
eller (kröken) på varje lötens del.
Modellen gjordes av en tunn bräda
så lång att den räckte över tre
Tappar vid Tapproten, då var kröken

låg som till runden, så tog man ut
höjden till lötanet på modellen
så modellen liknade ett färdigt lötr-
æen. Runden sågades med ett smalt
sågblad i ställning cirka 5/8 delar tum brett
eller en centimeter. Så var modellen
färdig. Werket till de blivande
låtarna var färdigt brett björkplank
som varit lagrat i gammalt. Sådant
beställdes hos Bønderna, ärstat i
i förväg men Bønderna sågade och
lagrade utan beställning i sådne seden.
Nu kapades planket efter måttets
längd, så planades den ena sidan
väl och hyvlades, då alla bitarna
var hyvlade. så lade man på
måttet i ritade ut runden både
inuti måttet och utanför.

35
sedan började utsägning men rätts-
aderna måste nog följas. Nu an-
vändes den smala sägen till detta.

Denna sägning var mycket ansträng-
ande i gån både tungt i sakta
att utläsa för handkraft, då man
nu såg ut den så hade dom
en ett parntes, sedan skulle dom
lyckas inuti kråken, byggingen måste
göras i riktighet från rättsidan sett,
rättsidan var den sida som var
lyckad före sägningen. Till denna
bygging hadde man en kronig byg-
ggen. Kallades för gussbygget. Det
var mycket nog med riktighet bygging-
en för att det skulle passa. Till till
där på ömse sidan om tapparna
då man satte på låtarna vilket

var nästa tempo. Nu skulle låtet
endast vila på två av de runda
Tapparna, så man fick förkorta det
med halva avståndet mellan skarna
även denna gång skedde efter
väntat. Sedan lade man låtet och
den lyglade sidan mot de båda Tapp-
arna och ritade av med blyet på
båda sidor om Tapparna, i vinklade
in ränderna inuti kröken, sedan
horrades hålen i riktning med ränderna
som man först hade gjort i sidan
på låtet. När nu alla matten noga följ-
da i säkert uppritade, så pass-
de det då man nu satte på det på
sina Tappar, det bör observeras
att det horrade hålet måste vara lika
stort som den runda Tapparna.

På detta sätt påsattes alla 5 låten,
vi själva påsättningen så gick man
spärra ena vägen ~~man~~ för att gå in
i sitt hål, deraf att hjulets rind-
setrandigt ej motsvarade runden in-
uti runden i låtet abs. jag glömde
i föregående förutsätta, att då man
tog skarn i varvet så måste det ske
efter en mall så att ej den ena pekade
åt höger & den andra åt vänster,
dessa gick att förekomma vid inslag-
ningen. Den byglade låtsidan var
vänd åt liksom den på varvet, & kallades
för rättsidan på hjulet. När togs det
ur bänken och byglades åter runt
om, sedan sattes det åter i bänken
& så tog man ritmättet & ritade
de låtets bredd efter det järnet som

sedon skulle läggas om hos smeden
efter denna rits så gjordes låtet
färdigt på sin andra sida, och
likaså på låtets yttre rund, detta
var sista tempot hos snickaren.
och så var hjulet färdigt; denna
prosedur måste alla hjulen genomgå
till en vagn, som endast gjordes
för handkraft, utan några maski-
ner till hjälp. Varför jag i
detalj kunnat medteckna hjulens
tillkomst med endast handarbete
beror därpå, att både Får å Fårpar
var vagnmakare, från 1850. Till 1919
då för dog S:än gammal, Får var både
snickare å Smed. Han ville jag skulle
bli vagnmakare men det gillade jag ej.
Jag gjorde aldrig mer än ett hjul
på egen hand.

Fjärbränning.

Fjärbränningen var sånrligen ett hantverk eller en gämnäring därtill ett en vanlig jordbrukare sysslade med detta arbete visis jag ej, men däremot en Torpare eller husestuga-sättare det var mera allmänt, men som som hadde bra hantverk, så gav dom sig ej tid till denna bränning.

Som använde aldrig någon fjärslat utan som brände i stora grätor

I socknen hadde vi en specialitet på detta arbete, som hett johannes vid det lilla stället en enda liten stuga hadde fått namnet Wärmelan, han var gammal och ogift samt något insvald i ena handen, hans dagliga arbete var att gräva lite i backa massan

Hans bibräring till detta var att
bränna tjära & sälja till bönderna
inom socknen och andra vassä, han
hadde ingen fjord als & stugan låg
till ången & ensam som en ångkåda.

Sin råvara till tjäran tog han
på mossarna han odlade, den fick
han gratis så mycket han ville.

Dessa stubbar bar han hem och
hugde sönder för att torka, han
hadde alltid stora gamla för-lager.

Den tjärdal han hadde var en
mycket stor berg eller stenkall
som låg lite från stugan & der
var hans bränneri för-lagt.

Hu hadde han en mycket stor
gjuten järn gryta om 50 liter
(bessamt symmet) här lades tåret.

För spänarna hugder sönder mycket
sudd, & för att på Tjären ren &
fri från smock, så rensades allt
rutet & rensket trä bort. Sedan
började själva laddningen, Grytan
ledes på sidan och sedan så flöa
de han in spänarna så pass tätt
som det kunde gå, det fick ej fins
något Tomrum, als, spänarna fick
ej läggas så att en ända blev at en
kant & den andra at den andra
kanten, utan en at botten & en
ända at öppningen, så den tycktes
vara fullsat så kildade man in
spävar med hammare för att få
dit mera. Stenhamnen låg lite slutan
de, ty Tjären skulle ränna at det
hållet, & under kallkanten skulle

ett kärl placeras. Grytan vävdes
mer på halven med botten upp något
från kanten på halven, sedan så
muckades det till runt grytkanten
men lemnades öppet där fram der
kärllet skulle placeras, ty der
skulle tjäran rinna fram. På tre
sidor om grytan var upplagt en
liten mur av sten eller tegel cirka
Tolv tum eller mer, den var lika
hög som grytan var hög över
halven. Mellan grytan & muren
var det ett rum cirka fyra tum för
att vara rum både ned och hö.

Så allt detta var färdigt så börja
de eldningen mycket sparsamt, för
att ångan i grytan skulle torka bort.
Den för vundlades till ett brunt
vatten.

Detta botten kallades jär. Det
törndes bort i ett särskilt st. sedan
började den rätta tjäron komma
men kom ganska sakta, man fick
ej elda så att det blev överhettat
därför slog utsammans eld, och så
var allt förlorat, den sakta eld-
sängen fortsatte så länge man såg
det rinna sedan fick allt komma
och en ny ledning sattes in.

Den mängd tjära som blev vare
gång var beroende på Torrvedens
fetthalt. arbetet bedres bäst på
försommaren och på tidig höst ty
på vintern var det för kallt att
gå och elda i sköta om det
och sedan fick man ej Torrveden
tillräckligt torr på vintertiden

Möbelslätterverkning som husearing

Det var ganska arbetsamt att tillverka möbler på 1850- & 1860-talet, ty allt virket både bräder & plank var mycket illa sågat, birkesågar fanns ej, ej heller kamsågar, så snickaren fick arbeta bort mycket ved på & hyvel. Men en möbelsnickare, hade endast raksa, länna att följa & arbeta på, så var det ej för wagnmakarens eller smides. Möbelsnickaren fick ett mått på möblen storlek, efter detta klipade han virket & kontade och började hyvla. Vid hyvlingen var den två man. Efter hyvling så ansattes virkets tjocklek med litet mått, och ett annat till bredden. Då virket var väl uppräntat så var det att märka upp Toppa & bygga sål.

45
sedan var det att börja sammanfoga
möblet var det då skulle bli så, såsom
bord eller stol eller säng, det förekom
måga gång svängda delar i ett möbel
såsom stolar & soffor & sängryggar
dessas svängda krokiga delar ritades
efter lät till gjord modall, varje smick
var hade sin egen speciella modall
att rita upp efter, varje möbelsnickare
hade sin ^{olika} modall, ty ingen visste
gåra sin stol lik den andres, även
här fanns konventioner, alla toppar
skulle limmas vid hopsättningen
och vidare så boordades det in trä-
spärrar, de flesta möblerna, Tjockverkades
av sekutträ även ek förekom ofta
men detta träslag är hårt att arbeta
för hand, björkträ användes högst
sällan.

Möbelslöjden som bönärning.

Möbler Timmerkades ej till salu på
Torg eller Marknader, och ej kompani eller
samarbete, utan på beställning eller som
företag för eget behov. (Ett litet exempel)

När jag var 18 år så ville jag ha
en liten Skrivpult; jag fråga en bonde
Andersson i Teeda härom han var möbels-
snickare på sin fritid vid jordbruket.

Han lovade att göra en på tid & längd
men jag fick skaffa virke själv & bära
det. Jag köpte några bräder vid en såg-
säte i skogen av en annan bonde, som
var ej kontade eller hyrad, som bar
vi 3 & 4 kilometer till snickaren Andersson.

Han kapade sedan av det & lade upp det
i Taket i sin storstuga för att torka, där
det legat där några månader så började
han torka.

Och konstade lapparna a' räkta dem, då
han fick någon ledig stund om kvällarna.

Efter något års väntan så fick jag det
färdigt, då var det målat och så nu
kostade det 8 kronor, Trölig en mager
bimärkning. (Det är ändå enkelt, 3. Lållor a'
Tos Plörrar). Det var ej lätt på ett möbel
på den tiden, då det ej fanns några hjälp-
medel utan allt gjordes för hand.

Det fanns ju yrkesarbetare i detta fack
också som ej bodde jordbruk, men som
var ju ännu mer upptagna genom att
dem hadde många beställningar in och
ju möbelbeståndet var det svårast för dem
som skulle sätta bo a' gifta sig, men som
måste försöka att få sitt möbel på
någon auktion, men efter den tidens
förhållande så blev möblerna för dyra.

och ändå gamla och skadade på många
sätt; dom kanske fick gå på flera aukti-
oner för att få ett par stolar eller
enkest motbord. Som jag nu inkommit
bland möblerna, så kom ett gammalt
minne fram för mig, det var år 1883.
På hösten jag var då gårdsmästare på
Grönsunds Herrgård, där fanns då en
dräng västan gammalrig med mig, han
blev i taget att gifta sig med kammar-
=frigan på platsen både mycket fattiga
men var skulle dom bo, å var skulle
dom få husjöräld etc. Patronen ville
ej släppa dem någondera ty dom var
bra bälstar, å därför så årligade
han dom statplats på gården å det
tillbudet antog dom ty nu fick dom
åtmanstone fritt husrum å vad man
stat.

Men därmed var bekymren ej slut
denn hade ej ens en säng att lägga i
men det fick hon en i sitt fötellok
fast mycket gammal. När i stället
stod ett gammalt skåp det fick denn
löfte av patron att ta upp i rengöra
så det gick bra. När i brygghuset
stod en gammal fin Tschudsch soffa
ett par Tre Trasiga stolar, detta fick
^{denn} gratis, och min far som var släddare
på gården fick i uppdrag att laga
dessa möbلمان. Det gjorde han
och på detta enkla sätt så fick denn
möbler. Till sitt nödortiga behov
ett enkelt matbord tillverkade far
åt denn på detta sätt så hade
denn de svåraste giftobekymren över-
stökade angående möbleringen.

Torparsbestrums Binnering

En Torpare hustru fick öfren göra stor insats i hemmen genom Binnering. mannen hade dålig inkomst & familjen var många gånger stor, därför så åtog sig hustrun spånadsarbete hos Bandmörarna av både lin och ull.

Frå linet spåns flera sorters garn till ett bens vävning, bomullsvar garn ej att köpa, utom allt linne vävdes i hemmen, både huvuddukar och fickdukar - och syltrå och skoträ.

Det åtgick långa vävar bara till säckar. Ullen spåns till alla kläder som skulle vävas, både ^{till} kvinnans & mans och till strumpor och vantar, en del halsvulle till underkläder & sängkläder.

51
Betalaringen för detta spånadsar-
= det utgick vanligast i naturacassar
säsom mjöl ärtor rætt - nötkött fläsk
även mjölk, om torparen ej hadde kört.

Det var dåligt betalt för arbetet men
så var ju väran ej så dyr. På sam-
= ena sätt tillgick det hos Backstugebittaren
Strumpstäckning var. det näst vanligast
hos de gamla, klampen satt i land.
Kvistar av många sårter Råvara säsom
björkris - barrfallet granris - Kuggmassa
Blåbärris. O. b. v. gummor sydde på
strumpan. Klampen tillverkade träslavar
klappträ - Strykslavar bårskytlan - Tråtråg
Tråskar - i Paggkål, om han var slöjd-
= kunnig. Trerastaden var vanligast stor-
stiegen eller det enda kummet som fanns
i den lilla stugan. Slöjdslåstrem sålde

kom på någon närbelägen marknad
följt detta omvända var både huvudsaklig
och binär för den fattiga befolk-
ningen på den tiden, som ej hade
jordbruk att sköta om. Detta hand-
arbete förrättades huvudsakligen på vint-
ren, på somrarna fanns det alltid arbete
för dem som orkade arbeta, som röjde
avodling, lade stenmurar - avodling hackade
torv, grävde tördiken, högg kötted.
kriskade träd i högg buskar lagade till
Svejsland, byggde tånglador - lagade i täkte
tak o s v. Det fanns alltid diverse
arbeten, och det fanns folk till det också
ute på landsbygden, men så kom den
stora utvandringen till Amerika, och
då gällades folket i både gårdar i
och Torpstugor. I tiderna ändrar sig.